

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 10. 7. 2023; Sprejeto Accepted: 27. 9. 2023
UDK UDC: 27-423.7:929Slomšek A. M.
DOI: 10.34291/Edinost/78/02/Turnšek
© 2023 Turnšek CC BY 4.0

Marjan Turnšek

Glavne ali kardinalne kreposti bl. Antona Martina Slomška

*Main or Cardinal Virtues of Blessed
Anton Martin Slomšek*

Izleček: Razprava predstavlja bl. Antona Martina Slomška kot moža, ki je v nadpovprečni meri živel krepostno življenje. Avtor konkretno predstavi Slomška v uresničevanju glavnih ali kardinalnih kreposti razumnosti (modrosti), pravičnosti, srčnosti in zmernosti v njegovem celotnem življenju. Pokaže tudi na njihovo postopno rast. V procesu za Slomškovo beatifikacijo se je jasno pokazala izjemna vplivnost Slomškove osebnosti, saj so se ob njem kot ob nekakšnem »žarčenju« vnemali za te kreposti tudi drugi ljudje. Izredna Slomškova pastoralna gorečnost ni slonela zgolj na teoretičnem poučevanju, ampak je koreninila v osebno uresničenem življenju tudi kardinalnih kreposti, kar ga je oblikovalo v izredno harmonično in pozitivno osebnost. Glede na postopno ponovno zanimanje za kreposti tako na področju etike kot morale je predstavljanje in proučevanje Slomškovega krepostnega življenja zelo aktualno.

Ključne besede: kreposti, kardinalne kreposti, razumnost, modrost, pravičnost, srčnost, zmer-nost, Slomšek

Abstract: *This paper presents Blessed Anthony Martin Slomšek as a man who led an above-average virtuous life. The author presents Slomšek concretely in the exercise of the main or cardinal virtues of prudence (wisdom), justice, cordiality and temperance throughout his life. He also shows their gradual growth. In the process of Slomšek's beatification, the extraordinary influence of Slomšek's personality became clear; as other people were drawn to him as a kind of »incandescence« for these virtues. Slomšek's extraordinary pastoral zeal was not only based on theoretical teaching but also rooted in a personally lived life of the cardinal virtues, which shaped him into an extremely harmonious and positive personality. Given the gradual resurgence of interest in the virtues in both ethics and morality, it is very appropriate to present and examine Slomšek's virtuous life.*

Keywords: *virtues, cardinal virtues, prudence, wisdom, justice, cordiality, temperance, Slomšek*

Uvod

Življenje prvega razglašenega blaženega v novejši slovenski zgodovini, lavantinskega škofa Antona Martina Slomška (1800–1862), je vsekakor vredno proučevanja, saj lahko odkriva trdne in vedno veljavne vidike duhovne identitete ljudi, ki so in še ustvarjajo slovensko kulturno in duhovno krajino.¹ Ta razprava je logično nadaljevanje raziskave, ki je zajela Slomškovo krepostno življenje na splošno in nato predstavila njegove božanske kreposti (vero, upanje, ljubezen) in je bila objavljena v *Bogoslovnem vestniku* 2022.² V tej pa prinašamo izsledke glede kardinalnih ali glavnih kreposti. Po Slomškovi beatifikaciji 1999 ostaja njegov lik živo navzoč v zavesti mnogih vernih in tudi nevernih ljudi in tako ostaja v živem dialogu tudi s sodobnimi generacijami; poleg tega ne more mimo njega nihče, ki se ukvarja z identiteto našega naroda in zgodovinske poti naše države samostojnosti. V tem zapisu predstavljamo glavne človeške kreposti, ki jih imenujemo tudi kardinalne, kot smo jih zaznali v pričevanjih Slomškovih sodobnikov in drugih, ki so na osnovi zbranega gradiva opisovali njegovo življenje.

Že iz patristične dobe velja, da je krepostno življenje v tem, da si človek prizadeva postajati podoben Bogu; to mu polepša dušo, saj je Bog Lepota. »S krepostmi se Božja podoba v človeku izpopolnjuje, s tem pa postaja vse tesnejša edinost med Bogom in človekom.« (Špidlik 1998, 137) KKC opredeli krepost takole: »Krepost je trajno in trdno razpoloženje delati dobro. Krepost omogoča človeku ne samo, da izvršuje dobra dejanja, ampak da si za to kolikor le mogoče prizadeva. Z vsemi čutnimi in duhovnimi močmi teži krepostni človek k dobremu; trudi se za dobro in se za dobro odloča v koristnih dejanjih.« (KKC, 1803) Po prepričanju vseh, ki so Slomška poznali in o njem zapustili kakšen zapis, lahko rečemo, da ta definicija zanj povsem velja. Trudil se je pridobiti si »trdne drže, stalna razpoloženja, trajne (habitualne) popolnosti uma in volje«, ki so uravnavali njegova dejanja, urejali njegove strasti in vodili njegovo vedenje »v skladu z razumom

1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0262 *Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji ter možnosti dialoga*, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

2 Marjan Turnšek, *Teološke kreposti bl. Antona Martina Slomška*, *Bogoslovni vestnik* (2022) 82/4: 799–822.

in vero. Kreposti dajejo lahkoto, obvladovanje ('mojstrstvo') in veselje za nravno lepo življenje.« Če so božanske ali teološke kreposti najprej človeku položene v srce, so te npravne kreposti človeško pridobljene, saj »so sadovi in kali npravno dobrih dejanj in pripravljajo vse zmožnosti človeškega bitja za združenje z božjo ljubeznijo« (KKC, 1804). Se pa v tem pojmovanju vzhodni pogled nekoliko razlikuje od zahodnega v tem, da prvi ne loči tako jasno med božanskimi ali vlitimi in moralnimi krepostmi; to pa zaradi prepričanja, da vse kreposti odsevajo Boga in njegovo življenje ter so vse tudi Božji dar, ki pa seveda predpostavlja človekovo sodelovanje.

V zahodni tradiciji kot glavne kreposti opredeljujemo razumnost (modrost), pravičnost, srčnost in zmernost. Te predstavljajo torišče, okoli katerega se nato uresničujejo vse ostale kreposti. »Štiri kreposti imajo vlogo tečaja (pri vratih, lat. *cardo* = tečaj). Zaradi tega se imenujejo glavne ('kardinalne') kreposti; vse druge se zvrščajo okrog njih.« (KKC, 1805) Ta razdelitev krepostnih zadržanj ima svojo osnovo v Svetem pismu, ki na več mestih izpostavlja te osnovne npravne človekove drže: »In če kdo ljubi pravičnost, njena dela so kreposti, saj ona uči razumnost, preudarnost, pravičnost in srčnost, ljudem pa v življenju nič bolj ne koristi kakor to.« (Mdr 8,7) Se pa posamezni krščanski avtorji razlikujejo glede zaporedja pomembnosti kreposti. Tudi število kreposti močno variira; verjetno je najdaljši seznam sestavil Peter iz Damaska, saj je naštel 228 kreposti in 298 grešnih razvad, najdemo pa ga v grški *Filokaliji*. (Špidlik 1998, 139) Vzporedna razmišljanja glede krepostnega ravnanja najdemo tudi pri grških filozofih, ki povzemajo dojemanja različnih kultur. »To delitev je predložil Platon v svoji *Državi*. Skliceval se je na različna mišljenja ljudstev. Grki so cenili znanost, modrost; Skiti, vojaki, in Tračani so hvalili pogum; feničanski trgovci so iskali denar in veselo življenje.« (Špidlik 1998, 137)

Prvi zelo pomemben vir za prepoznavanje Slomškovich kreposti, zlasti njihove rasti, je njegov pastoralni dnevnik, v katerem lahko najdemo določene njegove zapise, ki kažejo, da je v letih šolanja marsikdaj storil tudi kakšne ne dovolj premišljene in zato ne dovolj previdne odločitve in korake. A to, da je kot spiritual v bogoslovju priporočal bogoslovcem, naj pišejo duhovni dnevnik z namenom, da bodo lažje razvijali svojo popolnost,

kaže, da ga je tudi sam uporabljal v ta namen.³ To je že znamenje kreposti razumnosti, ki tako pomembnega duhovnega razvoja ne pušča naključju. Vse to kaže tudi na dejstvo, da se je Slomšek zavedal, da izpopolnjevanje in različne kreposti niso človeku preprosto vliti od zgoraj, ampak se mora zanje tudi sam boriti, seveda s pomočjo milosti, in da se pri tem gotovo kdaj tudi zmoti in ne uspe takoj.

Slomškovo krepostno življenje pa so opazili tudi njegovi prijatelji in sodelavci, kar je drugi vir za njegovo odkrivanje. Še posebej so po njegovi smrti prihajala na dan pričevanja o človeku in škofu, ki je izoblikoval posnemanja vredno krepostno življenje. S posebno pozornostjo so začeli zbirati ta pričevanja po tistem, ko je lavantinski škof Karlin leta 1926 uradno začel postopek za njegovo beatifikacijo. Sintetično ga je s tega vidika duhovnik Gomilšek predstavil takole:

S takim škofom, kakor je Slomšek, bi se lahko ponašala vsaka škofija v Katoliški cerkvi. Po svojih vrlinah ostane Slomšek vzor ne samo svojim naslednikom na lavantinski stolici, temveč sploh vsakemu katoliškemu škofu. [...] Imel je živo zavest, da je on za škofijo, in ne škofija za njega. Vse svoje dušne in telesne moči je posvetil v blagor svoji čredi, nikdar ni svojega delovanja in škofijskih zadev postavljaj v službo svoje osebe. [...] V njem se zrcalijo tako imenovane trpne (pasivne) čednosti: ponižnost, in skromnost, pokorščina in potrpežljivost, deviška čistost, milosrčnost in krotkost. [...] Še bolj pa se odlikuje Slomšek po svojih dejavnih (aktivnih) čednostih: občudovanja vredna je njegova neumorna delavnost in požrtvovalnost, njegova apostolska gorečnost in vnema v njegovem poklicu. [...] Tudi njegovo izvincerkveno, književno in sploh prosvetno delovanje se je vršilo pod vidikom »večnih idej«; v prozi in v pesmi napeljuje vsakdanje človeške zadeve vedno na Boga in večnost. (1928, 120–121)

V razpravi bomo predstavili in utemeljili Slomškove kardinalne kreposti na primerih iz njegovega življenja, ko so se v različnih situacijah te kreposti dobro pokazale in rodile čudovite sadove. O njegovem krepostnem

3 Nemški izvirnik tega govora je v NŠAM, Slomšek VB/20, in nosi naslov *Vom Tagebuche des Priesters*.

in svetem življenju so pričale tudi mnoge priče, ki so sodelovale v škofijskem delu procesa za njegovo beatifikacijo. Ker so pričevanja potekala od 1935 naprej, ni bilo več živih direktnih prič, marveč so pričali le pričevalci »iz druge roke« (*de auditu a videntibus* in *de auditu auditus*). Pričevalka Ana Žuža je na primer pričala o svoji mami, ki je dve leti živela skupaj z družino v škofijskih prostorih skupaj s škofom Slomškom. Mati ji je večkrat pripovedovala o Slomškovem »vzvišenem krepostnem življenju« in da ga je nekoč med klečečo molitvijo videla »v polni ekstazi in da je okoli njega bilo vse svetlo« (CpPo, 21–28).

Pri razvoju krepostnega življenja igra zelo pomembno vlogo med drugim tudi človekova sposobnost empatije, ki pa se tudi sama s krepostnim življenjem krepi. Slomšek je imel to sposobnost dobro razvito, saj je vedno znova dokazoval, da se je sposoben vživljati v najrazličnejše situacije ljudi in zato zmore pravičnih, modrih, gorečih ravnanj. Empatija je namreč »kompetenca, o kateri ne moremo razmišljati zunaj konteksta medsebojnih odnosov in medsebojne povezanosti«, kar je Slomšek že zaradi svojega položaja nenehno živel. V zelo napetih in težkih življenjskih situacijah mu je prav zaradi nje uspelo odpirati nove možnosti. Kajti »ravno sposobnost empatije ponovno prebudi občutek povezanosti z drugimi, to pa v prihodnosti lahko pomeni tudi večjo možnost za preživetje« (Simonič 2020, 312). In prav to je Slomšek zmožni vnesti v odnose na osebni ravni pa tudi v zavest slovenskega naroda, da je zmožni premagovati narodnostne in jezikovne ovire, ki jih takrat ni bilo malo.

1 Razumnost ali modrost

Kreposti razumnosti pripisujemo sposobnost, da usmerja praktični razum, da v vsaki okoliščini prepozna, kaj je resnično dobro, in temu primerno izbere tudi pravilna sredstva za njegovo uresničitev. Sv. Tomaž Akvinski jo opredeli kot »pravilno urejanje delovanja« (S. th. 2-2, 47,2). Razumnost usmerja druge kreposti tako, da ohranjajo pravo mero in se uresničujejo znotraj smiselnih pravil. Kdor ravna razumno, se odloča po sodbi oblikovane vesti, uporablja npravna načela pri delovanju ter tako tudi premaguje dvome glede dobrega in slabega, ko je prvo treba storiti in drugo zavrniti. V krščanski duhovnosti razumnost in modrost nista toliko intelektualni resničnosti, marveč bolj praktična sposobnost delovanja, ki seveda tudi

upošteva razumsko plat, a jo na neki način presega. Že cerkveni očetje, čeprav vzgojeni v grškem pojmovanju razumnosti in modrosti, so prevzeli svetopisemsko razumevanje, ki to krepost opisuje kot umetnico, božjo sodelavko, graditeljico sveta in darovateljico življenja (Špidlik 1998, 141).

Slomška so sodelavci sčasoma vse bolj prepoznavali kot moža prave mere. V vseh primerih je znal ravnati modro in razumno, previdno, harmonizirati različne vidike zadev tako, da se niso pojavljala nesoglasja ali napačna razumevanja, če pa so se že, je skrbel, da v čim manjšem obsegu. Rast njegove herojske mere kreposti razumnosti moremo bolj konkretno spremljati od njegove kaplanske službe na Bizeljskem naprej. Tam se je prvič bolj javno pokazalo, da mu je prav s pomočjo »auriga virtutum – krmarice kreposti« (KKC, 1806) uspelo solidno shajati z jezljivim in prepirljivim župnikom Batistikom.⁴ Najprej se je to pokazalo ob dejstvu, da je Slomšek že na svojem prvem kaplanskem mestu zaslovel kot zelo dober pridigar. Ljudje iz domače župnije in tudi iz sosednjih so vedno bolj očitno prihajali k njegovim pridigam. Ko je to spoznal župnik, je sam kmalu prenehal pridigati, kaplanu pa začel marsikaj očitati. A Slomšek mu je kljub temu poskušal razumno predstaviti, kako so ljudje pravzaprav versko nevedni in zato prepuščeni raznim nepravim verskim prepričanjem in praksam. Čeprav se župnik ni s tem strinjal, je Slomšek ohranjal spoštljiv odnos do njega.⁵ Kovačič v svojem Slomškovem življenjepisu povzame iz dnevnika Slomškov odnos do župnika z opisom dogodka, v katerem je župnik osorno nastrojen proti kaplanu, ta pa poskuša s premišljenim razumnim ravnanjem odnos med njima ohranjati na dostojni ravni. Kovačič zapiše takole:

Na praznik brezmadežnega spočetja Marijinega je imel zopet ne-ljub spor z župnikom. Neka gospa Karničnik je darovala cerkvi nov velum (ogrinjalo pri blagoslovih z Najsvetejšim). Domišljavi in robati župnik je mislil, da ima samo on pravico rabiti ta velum, ki ni bil podarjen njemu, temveč cerkvi. Slomšek je pravkar hotel iti

4 Duhovnik Ludvik Batistik je služboval na Bizeljskem od 26. aprila 1821 do smrti 1. novembra 1841. Rodil se je pri Svetem Petru pri Gorici leta 1785, kot duhovnik pa je bil tipičen predstavnik jožefinsko uradniške Cerkve.

5 Zapiše o tem je mogoče najti v Slomškovem *Dnevniku pastoralnega delovanja*, ki ga hrani NŠAM, Slomšek III.

k oltarju, ko ga je župnik nahrulil, da nima pravice rabiti ta velum. Čez dva dni po tem je zopet prišel s tem. Slomšek samo pripomni: »Nisem jeze povračal z jezo.« (1962, 59–60)

Krepost razumnosti je Slomšku pomagala, da je bil čuječ in je bdel nad svojim obnašanjem. Pogosto se je spraševal o pravilnosti svojih dejanj, o stanju svojih slabosti in napak; vedno se je bil pripravljen izboljšati, saj je želel v Očetovih očeh biti najboljši, kolikor je to sploh mogoče. Poleg dnevnika mu je pri tem služil tudi dnevni red, ki si ga je redno postavljал in ga razumno prirejal novim situacijam. Generalno ga je zastavil že v duhovnem »vademecumu« *Mihi sancta et cara*, ki ga je začel pisati v času neposrednih priprav na prejetje višjih redov (subdiakonat in diakonat) in mašniškega posvečenja konec avgusta in v začetku septembra leta 1824. V tem zveščiču je predvidel svoj molitveni red in tudi red glede občnih vsakdanjih človeških opravil (npr. spanja, praznovanj ...).

Kot v osebnem življenju je dnevni red uporabljal tudi v skupnem življenju z drugimi. Znano je, da je iz razumne previdnosti, ko je postal nadžupnik v Vuzenici, takoj v župnišču uvedel dnevni red življenja. Brez pomembnega vzroka naj ga ne bi nihče kršil, zlasti ne izpuščal skupnih obedov. Odmeril je količino vina za vsakega in postavil pravilo, da se vino ne sme nositi iz gostišč domov. To je bila gotovo razumna določba, saj je bil alkoholizem dokaj razširjen tudi med duhovniki. Dnevni red je predvideval celo govorjeni jezik pri obedih po dnevih: slovensko, latinsko in nemško. S tem je želel ohraniti vse tri jezike pri svojih kaplanih v takšni formi, da so jih lahko vedno po potrebi uporabili: slovenščino kot materni jezik, latinščino kot temeljni jezik Cerkve, nemščino pa kot nujno potrebno v okolju, v katerem so živeli in delovali. Predvidel je tudi čas za razvedrilo in skupno molitev tako brevirja s sobratoma duhovnikoma kot dnevnih molitev in rožnega venca skupaj z drugimi župnijskimi sodelavci. (NŠAM, Slomšek XXXVII-B)⁶ Tudi te in podobne poteze tudi v času njegovega škofovanja

6 Delno je ta dnevni red življenja v vuzenškem župnišču povzel Kosar (2012, 65–67). Slomšek je v arhivu Vuzeniške nadžupnije našel zapis podrobnih predpisov za kaplane iz leta 1668. Ob tem je dobil idejo, da ga posodobi in pripravi v dobrobit sobivanja tako duhovnikov kot drugih uslužbencev nadžupnije. Prvi so zapisani v nemščini na šestnajstih straneh z naslovom *Haus- und Kirchen-Ordnungen für die Geistlichkeit zu Saldenhofen*; drugi pa so napisani v nemščini in slovenščini ter se nanašajo na laiške sodelavce v hiši z naslovom *Haus-Ordnung in Dolžnosti družine*. Zanimivo je, da so za ta pravila prosili tudi nekateri drugi župniki, ker so jih želeli uvesti v svoja župnišča.

kažejo, da Slomšek ni želel prepustiti slučaju ničesar, ampak je razumno vnaprej predvidel možne korake, da bi preprečil kakšne stranpoti ali zlorabe, ki jih je vedno težje zdraviti kakor preprečiti.

Svoj izredni čut za dušnopastirsko skrb je Slomšek ohranil tudi kot škof. Omeniti moramo, da je ob svojem škofovskem posvečenju (5. 7. 1846) v *Mihi Sancta et Cara* na prej prazno drugo stran zapisal v latinščini »Škofovo molitev za edino potrebno«, v kateri najprej po Salomonovem zgledu prosi za modrost; navajamo jo v prevodu (Smej):

Bog mojih očetov in Gospod usmiljenja! Daj mi modrost, prisednico svojega prestola, in me ne izbriši izmed svojih otrok, ker sem tvoj hlapec in sin tvoje dekle, slaboten v pravu in postavah. Pošlji jo iz svojih svetih nebes, od prestola svojega veličastva, da bo pri meni in da bo z menoj delala, da spoznam, kaj ti je vseč. Za dvoje te prosim, ne odrekaj mi tega, preden umrem. Nečimrnost in lažne besede oddalji od mene; ne dajaj mi ne uboštva ne bogastva; podeli mi le, kolikor mi je potrebno za živež, samo da dokončam svoj tek in službo besede, ki sem jo prejel od Gospoda Jezusa, ki naj bo hvaljen vekomaj. Amen. (Slomšek 1999, 9)⁷

Njegov izredni modrostni čut za razumnost je zaznal, da živi v časih, ko redno pastoralno delo ne zadostuje več. Zato je dajal duhovnikom sam vzgled tudi posamične pastore in jih k njej spodbujal, da bi z njo dopolnili redno delovanje v oskrbovanju župnijskih skupnosti, ki je bilo pri mnogih duhovnikih precej zaznamovano z jožefinistično uradniško pastoralno držo. To njegovo razumno držo in iniciativo je Kosar, ki je bil njegov dolgoletni sodelavec in več let tudi njegov osebni spovednik, v svojem življenjepisu o Slomšku takoj po škofovi smrti opisal takole:

Vsak dušni pastir pa ve, da samo s splošnim in javnim dušnim pastirstvom, kakršno je v navadi v cerkvi in šoli, ni mogoče popolnoma uresničiti namena dušnega vodstva, ampak mora ob strani splošnega dušnega pastirstva stati tudi zasebno dušno pastirstvo,

7 Slomšek je pri sestavi te molitve uporabil, očitno na pamet, štiri navedke iz Svetega pisma (po Vulgati): Mdr 9,1a.4.5.10; Prg 30,7-8; Apd 20,24b; 2 Kor 11,31.

ga podpirati in v marsičem dopolniti, in da je neredko dosežen marsikakšen lep uspeh z zasebnim dušnim pastirstvom, ki ga s splošnim nikakor ni bilo mogoče doseči. Zato knezoškof Slomšek tudi ni pozabil na to vejo dušnega pastirstva. Bil je dostopen vsakomur in ob vsakem času. Govorilnih ur pri njem ni bilo, od jutra do večera je bil vedno pripravljen za pogovor, vedno pripravljen tolažiti in svetovati vsakomur, ki se mu je približal. Zato mu je vedno šlo veliko časa za dušnopastirske obiske; ljudje najrazličnejših stanov so prihajali od blizu in daleč v zvezi z najrazličnejšimi zadevami in marsikatera kočljiva in neprijetna reč je bila po tej poti mirno poravnana, po uradni poti pa bi se bila morda zasukala čisto drugače. Celó starostno oslabei in bolni ljudje niso ostali brez njegove pozornosti. Svoje sprehode je rad prilagodil tako, da se je lahko oglasil zdaj v tej, zdaj v oni hiši in prinesel tolažbo in veselje ali pa blagoslovil bolnika. (2012, 221)

Kot novi škof je Slomšek še bolj začutil potrebo pomagati duhovnikom, da bi lahko bolje živeli svoje poslanstvo, kar se je vsekakor pokazalo kot zelo razumna in rodovitna poteza. Takoj se je začel še posebej posvečati razmišljanju o duhovniškem življenju in je napisal nekatere disciplinske norme za sveto življenje duhovnikov.⁸ V soglasju s svojim predhodnikom škofom Kuttnerjem je Slomšek potrdil duhovnikom prepoved pogostega obiskovanja gostiln s pijančevanjem in predomačega zadržanja z osebami ženskega spola v župniščih, saj je ob vizitacijah tudi sam ugotovil, da duhovniki prejšnjih navodil niso vzeli preveč resno. Vsekakor je v tem pogledu ravnal preventivno, ker je vedel, da je zdravljenje veliko težje kot preprečevanje.

Podobna razumnost sije iz njegovih prvih pastirskih pisem, saj se je dotikal res najpomembnejših zadev za poglobitev pastoralnega delovanja in krščanskega življenja vernikov. Predvsem je želel okrepiti preventivno ravnanje glede številnih pregreh, ki so bile precej razširjene. V prvem mesecu leta 1847 je gotovo v nočnih premišljevanjih mladi škof pisal svoje prvo postno pastirsko pismo. Za temo si je izbral sveti post kot odlično duhovno vajo v krščanskem življenju. V njem se razodeva Slomškova duhovnost,

8 Objavljeno v *Konsistorial-Currende des F.B. Lavanter Ordinariates* (1847), 4.1–3.

ki je jasna in preizkušena. Na življenje je gledal kot na težak duhovni boj, v katerem se moramo vojskovati zoper lastno poželenje mesa in poželjenosti oči ter zoper prevzetnost življenja. Post pa je zelo primerno in nadvse koristno orožje v tem boju. V pismu je temeljito razložil vse postne dneve in čase v letu ter celotno postno postavo. (Lendovšek 1890, 20–25) V kasnejših pastirskih pismih je obravnaval še naslednje teme temeljnega pomena za življenje kristjana: teološko antropologijo, vero, ekleziologijo, zakramente, molitev, greh, kreposti, krščansko vzgojo, stanovsko pastoralo in krščanski socialni nauk (Turnšek 2000, 173–194).

Februarja leta 1847 je Slomšek razglasil čas jubileja od pete postne nedelje, 21. marca, do bele nedelje, 11. aprila. To je storil po naročilu papeža, ker je bila navada, da so papeži ob svoji izvolitvi razglasili tak jubilej, ki je bil povezan s popolnimi odpustki. Čutil se, da je pri tem Slomšek ostal sam, da ga kanoniki, ki so mu sicer zelo stali ob strani, niso podprli. Morda je bilo v tem čutiti nekaj zadržanosti in strahu pred še vedno večino duhovnikov, ki so bili manj usmerjeni v duhovnost in bolj v uradovanje. Vse to kaže, da je v tej smeri Slomšek pač moral orati ledino bolj ali manj sam. To potrjuje tudi dejstvo, da se mu je z nekaterimi teološkimi pomislemi glede odpustkov postavil nasproti celo doktor teologije Stepišnik (kasneje njegov naslednik na škofovskem sedežu), a jih je Slomšek uspešno ovrgel. Odpustki ob takratni veliki noči so naleteli na zelo pozitiven odmev pri vernikih in to je Slomška še bolj utrdilo v prepričanju, da je ravnal prav, čeprav z nekoliko previdne zadržanosti, kar se je v danih razmerah pokazalo kot zelo razumno ravnanje.

V tej prvi zimi Slomškovega škofovanja sta v njem dozoreli še dve zelo razumni spodbudi v smeri izboljšanja stanja med duhovščino. Komaj se je »sveto leto« izteklo, je škof 11. aprila 1847 podpisal dva dokumenta, s katerima je najavil duhovne vaje za duhovnike in letna teološko pastoralna srečanja duhovnikov.⁹ Kasneje se je jasno pokazalo, da je bil to resničen sad njegove kreposti razumnosti in previdnostnega čuta za nastajajočo situacijo v škofiji, ki je bila posledica nič kaj dobrega stanja stalnega duhovnega in strokovnega oblikovanja večine duhovnikov. Škof je močno čutil

9 Prvi je dokument *Einführung geistlicher Exercitien für den Diöcesan-Klerus*, v: *Konsistorial-Currende* (1847, št. 7): 1–3; in dokument: *Anordnung wegen Abhaltung von Pastoral-Conferenzen*, v: *Konsistorial-Currende* (1847, št. 7): 3–5.

viharni čas in velike nevarnosti za duhovnike, ki so bile skrite v njem, zato jim je želel pomagati, da bodo nanje pripravljeni tako duhovno kot strokovno teološko. S poglobljanjem teološke izobrazbe je pod Slomškovim vplivom začel že škof Kuttmar, a je Slomšek še bolj poudaril to obveznost duhovnikov. Celó sam je pripravljál teme, ki so jih morali duhovniki vsako leto obdelovati, pisati elaborate in jih oddati. Pri izbiri tem je bil vedno zelo pozoren na konkretne razmere in potrebe. Prvo branje teh elaboratov je vedno opravil kakšen starejši izkušén duhovnik, nato je izdelke s svojimi opombami poslal na škofijsko kurijo, kjer jih je pregledal teološki strokovnjak, in končno jih je vzel v roke tudi škof sam. Sprva je bila to obveznost vseh duhovnikov, šele okoli leta 1860 je škof izvzel starejše in že dodobra izkušene duhovnike. Da je olajšal duhovnikom izpolniti to določilo, je organiziral ta srečanja ne le v Šent Andražu, ampak tudi v Eberndorfu, Starem trgu, Braslovčah, Slovenski Bistrici, Vidmu in Celju. Na teh srečanjih, ki jih je sam tudi sponzoriral, so prebirali najboljše izdelke duhovnikov, ki so bili kasneje tudi objavljeni v *Drobtinica*h. Hkrati pa so srečanja vključevala tudi teološke razprave, na katerih so skupaj reševali najrazličnejša bolj zapletena pastoralna vprašanja. Zapisnike teh srečanj pa je sam pripravil za objavo in jih skupaj s še kakšnimi drugimi ugotovitvami kot *Schlussprotokolle* razpošiljal vsem duhovnikom. S tem je na neki način, kot se je sam izrazil, škofija dobila svoja »Acta dioeclesana ecclesiae Lavantinae«.

Kot dopolnilno dejavnost tem področnim teološkim srečanjem je Slomšek uvedel zelo posrečene dekanijske pastoralne konference, ki so bile po eni strani prijateljska srečanja duhovnikov, ki so jih duhovniki zelo potrebovali za razvoj duhovniške skupnosti, po drugi strani pa so to bili posvetovalni sestanki klera ob perečih pastoralnih izzivih časa. Na njih so se dotikali pastoralnih, vzgojnih in šolskih vprašanj. Slomšek je s takšnimi srečanji želel doseči mnogo več kot samo poglobitev znanja in pastoralne usposobljenosti. Želel je, da bi se poglobljalo duhovniško bratstvo in prijateljstvo, saj je vedel, da je to najboljša osnova za uspešno poenotenje pastoralnega dela. Hkrati pa je s tem dal možnost vsem duhovnikom, da so tvorno sodelovali v dialogu med škofom in duhovniki ter tako tudi pri iskanju odgovorov na zapletena vprašanja, ki so se pojavljala v škofiji. Vsa ta srečanja je Slomšek gledal v luči škofijske sinode, ki jo je že po tihem snoval v svojem srcu.

Že od samega začetka svojega škofovanja se je Slomšek srečeval s posameznimi primeri duhovnikov, ki so bili s svojim življenjem bolj v spotiko kot v pomoč vernikom. Vendar je postopal zelo pazljivo in predvsem osebno, kar je bil še en izraz njegove kreposti razumnosti in modrosti. Najbolj pogosto je v takšnih primerih najprej deloval preko pisem. Včasih je po osebnem pogovoru zaščitil dobro ime duhovnika, ker ni bilo razloga za ukrepanje. Če pa so bile govorice ali pritožbe upravičene, je pogosto prosil dekana, da mu je pomagal zbrati dodatne informacije, in nato je, po potrebi tudi zelo ostro, dotičnemu duhovniku naložil zdravilno kazen in vsa potrebna sredstva za spreobrnjenje in poboljšanje. Najpogosteje je takšne duhovnike napotil v kakšen samostan, da so tam v samoti opravili duhovne vaje in skrbno premislili svojo preteklost in prihodnost. Pogosto jim je osebno sestavil urnik dneva na duhovnih vajah, teme za premišljevanje in literaturo, ki jo morajo predelati. Včasih je zahteval tudi kakšne pisne izdelke, da se je prepričal, da so temeljito predelali potrebno tematiko. Tudi če se je včasih zdelo, da je ravnal strogo, je iz notranjega razumevanja primera vedno razvidno, da je tako postopal iz bratske skrbi in ljubezni do sobrata.

Glede duhovne in moralne preнове duhovnikov je škof Slomšek največ pričakoval od duhovnih vaj za duhovnike. V glavnem je zanje vse pripravil že kot Kuttnarjev ožji sodelavec. Veliko spodbudo pa mu je v tej smeri dal tudi novi papež Pij IX., ki je v svojem apostolskem pismu *Qui pluribus* (1846) direktno priporočal duhovne vaje kot učinkovito sredstvo za trajno poglobljanje duha. Zato je Slomšek uporabil že prvo priliko v letu 1847 ter napovedal duhovne vaje od 13. do 17. septembra kar na sedežu škofije v Šent Andražu. Primernejšega moža za vodenje prvih duhovnih vaj za duhovnike, kot je bil znameniti spiritual bogoslovja v Gradcu p. dr. Alojzij Schlör, v svoji škofiji ne bi mogel najti.¹⁰ V Šent Andražu se je duhovnih vaj udeležil tudi sam škof, stroške bivanja za vse navzoče pa je prevzel nase. Skoraj dosledno pa si je pri duhovnih vajah v naslednjih letih pridržal uvodno in sklepno premišljevanje. Zelo pogosto je vodil tudi popoldanski pogovor, ki se je vedno vrtel okoli pastoralnih vprašanj ali splošnega položaja Cerkve v svetu. Njegovi interventi so bili izjemno nabiti z duhom

10 Ustanova duhovnih vaj za duhovnike se je zelo prijela v škofiji, saj so duhovne vaje nato potekale vsako leto. Najprej vedno v Šent Andražu, razen v letu 1848 zaradi nemirov. Leta 1851 so potekale v Šent Andražu in v Brežicah, od leta 1853 naprej pa redno na sedežu škofije in v Rogaški Slatini.

apostolske gorečnosti ter tankočutno naravnani na občutljive točke duhovniških pomanjkljivosti in slabosti, a vedno v duhu dobrega očeta, ki razumno postopa s svojimi otroki. Kosar poroča, da so ga z velikim zanimanjem poslušali tudi voditelji duhovnih vaj in že takrat blagrovali duhovnike, ki imajo tako apostolskega in svetega škofa (2012, 206).

Vse te poteze kažejo, kako je znal Slomšek razumno ravnati v pomoč svojim duhovnikom.

Slomškova krepost razumnosti je prišla posebej do izraza v najbolj težkih in kočljivih situacijah. Ena izmed takšnih je bila gotovo revolucionarno vrenje okoli leta 1848. Njegove dobro pretehtane besede so takrat imele vedno pozitiven učinek, saj so zadrževale ljudi, da ne bi storili nepremišljenih in neprimernih dejanj, ki bi imela nepredvidljive in težke posledice. Zato je obsojal izpade neobvladanih strasti in vulgarne nereda, ki jih je revolucionarna vnema prebujala v ljudeh, in svaril ljudi pred njimi. Ni pa nastopal proti upravičenim zahtevam ljudi.

Čas prvih let Slomškovega škofovanja ni bil nič kaj naklonjen njegovemu pastoralnemu delovanju, saj je politična napetost v Avstrijskem cesarstvu naraščala in dosegla svoj vrh v letu 1848 z marčno revolucijo. V mesecu februarju je izbruhnil »požar« revolucije v Parizu in se z izredno hitrostjo razširil tudi na Dunaj. Poleg narodnostnega naboja je vihar nosil s seboj tudi protiverski in proticerkveni vpliv. Pripadniki starega liberalizma in ateističnega radikalizma so se z vsemi silami zoperstavili vsem, ki so želeli poglobiti in utrditi versko zavest ljudi. To so bili predvsem redemptoristi, jezuiti in nekateri škofje, med njimi gotovo Slomšek. V samem Šent Andražu sicer ni bilo večjih nemirov, a v Celovcu, Gradcu, Mariboru, na Ptuj in v Celju ter marsikje drugod so bili pravi upori, ki so bili usmerjeni tudi proti župnikom in redovnikom. Seveda je bil Slomškov položaj otežen še zaradi njegove znane narodnostne usmerjenosti. Slomšek je čutil tako nujnost sprememb na vseh nivojih kakor tudi veliko nevarnost revolucionarnega načina pristopa. Kot zaveden dušni pastir je v duhu svoje modrostne razumnosti odreagirал takoj in že na začetku aprila 1848 izdal pastirsko pismo *Svetla resnica v zmešani svet* (Lendovšek 1890, 203–210). Pisma niso vsi sprejeli navdušeno, v nekaterih župnijah nahujskani ljudje niso dopustili, da bi na velikonočni ponedeljek prebrali drugi del pisma, a v večini primerov je škofova beseda delovala pomirjevalno in preprečila marsikakšno

hujšo posledico. Slomšek pa je v pismu prijatelju Vodušku 2. maja zapisal: »Spregovoril sem in rešil svojo dušo.« Ljudje pa so kaj kmalu sami spoznali, da so v marsičem bili zavedeni in izkoriščeni v povsem druge namene, kot so jih imeli sami.

Istočasno je Slomšek že razmišljal, da bi bilo treba imeti verski časopis, saj bi se samo tako mogli uspešno in pravočasno zoperstaviti toku negativnih idej, ki so tako zelo kvarile ljudi in so tudi zaradi vedno lažjih povezav kar pljuscale iz nemških in francoskih dežel. Hkrati pa bi po Slomškovem prepričanju morali ustanoviti družbo za izdajanje knjig, saj se je širila prava poplava nevarnega in uničujočega čtiva. Tako je Slomšek razmišljal že v marcu leta 1848 v pismu prijatelju Stojanu (Kovačič 1930, 73–74).

Slomšek se pri vsem tem dogajanju nikakor ni pokazal konzervativca v vsem in za vsako ceno. Zavzel se je, da tudi duhovniki podprejo upravičene zahteve ljudi, pa tudi izpostavil upravičene zahteve Cerkve, da bi si zagotovila svobodo pri svojem pastoralnem delu. Duhovnike je celo spodbujal, naj s svojimi podpisi podprejo upravičene zahteve ljudi po nujnih spremembah, vendar naj ravnajo skrajno razumno, da ne bodo zavedeni in izigrani.¹¹ Odločno pa je nasprotoval temu, da bi podpisovali tako imenovano »veliko peticijo« na parlament, ki je zahtevala ohranitev stanja.

Med njegove velike in razumne odločitve in prizadevanja gotovo spada njegova uspešna izvedba spremembe mej lavantinske škofije (s tem tudi sosednjih škofij) in prenos njenega škofovskega sedeža iz Šent Andraža v Maribor. Vsekakor je bilo to delo velikanskega pomena tako z verskega kot z narodnega vidika in je zahtevalo izjemno naporno in dolgotrajno prizadevanje. Ker ni bilo prvič, da so želeli urediti meje teh škofij, a ni nikoli uspelo, je Slomškov skoraj popolni uspeh, da združi vse Slovence na Spodnjem Štajerskem in delu Koroške, res veličasten. Prvič so začeli to idejo uresničevati leta 1804, a je delo zaradi vojn s Francozi obstalo. Drugič, leta 1822, ob menjavi škofa na sedežu lavantinske škofije, je celo sam cesar dal pobudo. Po desetletnih neuspešnih pogovorih in poskusih priti do soglasja je spet cesar posegel z dekretom, v katerem je »enkrat za vselej odločil«, da se meje teh škofij ne bodo spreminjale. Vendar je Slomšek,

11 To dokazuje pismo opatu Vodušku 2. julija 1848 (Kovačič 1930, 108–109).

ko je v letu 1846 postal lavantinski škof, previdnostno zaznal potrebo, da se dušnopastirska skrb za Slovence v teh predelih uredi z enega mesta, kajti Slovenci, ki so spadali pod sekausko škofijo, praktično niso imeli označevanja v svojem maternem jeziku. S svojo modrostjo in potrpežljivostjo ter z naklonjenostjo in pomočjo salzburškega nadškofa Tarnocyja mu je to neverjetno delo uspelo. Tako je mogel 4. septembra 1859 v Mariboru s slovesnostmi začeti novo obdobje lavantinske škofije. Vsa zgodovinska stroka si je edina, da je bila ta Slomškova poteza zares previdnostna, saj je dolgoročno omogočila, da se je slovensko narodnostno ozemlje utrjevalo in postajalo vse bolj enotno, tako da je bilo tudi v kasnejših obdobjih mogoče ohranjati slovensko narodnostno ozemlje, vsaj kar se tiče štajerskega dela, v glavnem povezano.¹²

Slomškovo krepost razumnosti je ob njegovi smrti lepo povzel in izpostavil celo časopis avstrijske monarhije *Das Vaterland*, kjer je omenjeno, da je bilo življenje škofa Slomška tako vzorno, da je lahko vzgled vsem. Njegovi napor v pastoralnem delu so velikokrat presegli zgolj človeške moči. S svojimi verniki je imel direkten stik kot redko kdo in ljudje so imeli popolno zaupanje v svojega škofa, ki je velikokrat pokazal svoje izredne sposobnosti. Večina ga je imela za izredno previdnostnega škofa; kler ga je sprejemal kot duhovnega očeta. V članku je večkrat zavrnjena obtožba o njegovem nacionalizmu, ki so mu ga liberalne struje večkrat pripisovale. Avtor ga opiše kot »moža Cerkve« in kot »moža dobrote« ter sklene takole: »Škof duha apostolov, zvesti pripadnik svojega cesarja, prijatelj svojim sodelavcem, oče svojim vernikom, ki med njimi govori njihov jezik in pozna njihove težke situacije, vedno je ostal njihov prijatelj in svetovalec v vsakršni potrebi.« (Ott 1862, 242)

12 Osnovna literatura o tem vprašanju: Vinko Škafar, *Pastoralni vidiki selitve škofijskega sedeža*, *Studia historica Slovenica* 10 (2010): 301–314; Stane Granda, *Anton Martin Slomšek med zvestobo narodu in Cerkvi*, *Studia historica Slovenica* 10 (2010): 315–339; France M. Dolinar, *Načrti za reorganizacijo Lavantinske škofije od Jožefa II. do Slomška*, v: Avguštin Lah, ur., *130 let visokega šolstva v Mariboru: zbornik simpozija* (Maribor; Celje: Mohorjeva družba, 1991), 55–64; Anton Ožinger, *Prenos škofijskega sedeža v Maribor*, v: Avguštin Lah, ur., *130 let visokega šolstva v Mariboru: zbornik simpozija* (Maribor; Celje: Mohorjeva družba, 1991), 65–72.

2 Pravičnost

»Pravičnost je npravna krepost, ki obstaja v stanovitni in trdni volji, da damo Bogu in bližnjemu, kar jima gre.« (KKC, 1807) V odnosu do Boga lahko govorimo o bogovdanosti, v odnosu do človeka pa o spoštovanju pravice vsakega in zagotavljanju harmonije s poštenostjo glede oseb in skupnega dobrega. Lahko ločimo med svetopisemsko in pravno pravičnostjo, a obe v sebi nosita značilnosti trdnosti in stanovitosti ali zvestobe glede dogovorov, obljub, dane besede ali pogodb. V Svetem pismu se predstavlja kot najpravičnejši Bog sam, človek pa toliko, kot mu je tudi v tem podoben in mu sledi. Pravičnosti ni mogoče uresničiti z avtomatičnim izpolnjevanjem pravil, marveč s tankočutnim razločevanjem različnih okoliščin. »Zato nas ista krepost včasih prisili, da zavzamemo različne drže. Aristotel jo primerja zvezdi jutranjici in zvezdi večernici. Je ista zvezda, vendar enkrat naznanja dan, drugič noč. Enkrat zahteva, da so vse dobrine enakomerno razdeljene (sholastična etika je imenovala ta vidik *iustitia commutativa*), drugič je treba upoštevati osebo, njeno preteklost in njene potrebe (*iustitia distributiva*). Poseben študij zahteva 'družbena pravičnost', da bi dosegli pravično ravnovesje med družbenimi razredi, med temi, ki delajo na različne načine.« (Špidlik 1998, 147–148) Zgodovina tudi jasno dokazuje, da je mir vedno tudi sad uresničevanja kreposti pravičnosti.

V teh skiciranih koordinatah kreposti pravičnosti bomo v glavnih obrisih pregledali življenje bl. Antona Martina Slomška in izpostavili nekaj primerov njegovega pravičnega ravnanja.

V Slomškovi krepostnosti zahteva posebno pozornost izvajanje kreposti pravičnosti, saj je bil velik zagovornik in branitelj evangeljskega opomina: »Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogu, kar je Božjega.« (Mr 12,17) V tem Jezusovem stavku je namreč vsebovana njegova spodbuda, da je treba dati vsakemu tisto, kar mu pripada.

Slomšek je pred vsem drugim izvrševal pravičnost do Boga, ko je vedno dajal nebeškemu Očetu potrebno bogoslužno češčenje in se trajno zahvaljeval v molitvah za vse številne milosti, s katerimi se je vedno čutil obdaranega. To je uspešno prenašal tudi na svoje sodelavce in soprebivalce pod isto streho, kar je razvidno iz predpisanega dnevnega reda, ki ni predvideval le ure dela, ampak je ob večerih predvidel skupno molitev, ki je

vsebovala tudi zahvalo za prejete darove v dnevnu, tednu, mesecu in letu. Kot svojo dolžnost pravičnosti do Boga je razumel tudi svoje postenje ob petkih, ki ga je izmenično namenjal Bogu zase in za svoje vernike v zaščeno za lastne grehe in za grehe njemu zaupanih vernikov. Njegovo veliko skrb, da bi bil Bog vedno prav češčen tudi z zunanjimi znamenji, je opisal Kovačič, ki je že imel pred seboj zbrana mnoga pričevanja v procesu za Slomškovo beatifikacijo, na primeru delovanja v Vuzenici:

Da bi se služba božja čim dostojneje opravljala, je kot dober pevec kmalu po svojem prihodu izboljšal cerkveno petje, dal popraviti in nabaviti novo mašno obleko, perilo in orodje in osnažil cerkev. Obsežna vuzeniška župnija je imela revno zvonjenje. Slomšku je uspelo, da je že prvo leto svojega župnikovanja navdušil župljane za nabavo novih zvonov. [...] Najsvetejše se je hranilo v borni monštranci iz medenine. Slomšek je potrkal na srca župljanov in zložili so potrebni denar za novo, srebrno monštranco. [...] Prav posebej mu je bila pri srcu lepota hiše božje. (1962, 140–141)

S podobno vnemo, kot je Slomšek skrbel za pravičnost do Boga, se je zalagal tudi v pravičnem odnosu do ljudi. Vsakemu si je prizadeval dati in storiti, kar mu je pripadalo, zato odkrivamo pri njem trajno in gorečo skrb, da bi vsem postal vse po Pavlovem zgledu (1 Kor 9,22). Z otroki je znal biti kot otrok; prijazen in ustrezljiv je bil enako do preprostih kot premožnih mož in žena, tudi ko se je nahajal v družbi, kjer so bili navzoči oboji. V njem ni bilo nič narejenega, marveč je bilo takšno ravnanje naravni izraz njegove osebnosti in njegovega globokega občutka pravičnosti. Posebej mu je bila pri srcu vzgoja otrok in zato je pogosto spominjal starše, da morajo iz kreposti pravičnosti skrbeti za otroke. Že kot kaplan na Bizeljskem jih je v svoji pridigi spodbujal k izpolnitvi njihove težke obveznosti:

Vam, stareši vi, je Bog otroke izročil, vse to sturiti je pred vsem vam prepovedal. Cerkev vam jih je v oskrbljenje dala, Deželstvo vam jih je dalo, da bi bogaboječe ljudi izredili in tok skozi novi zarod boljši svet omladili. Gorje ino jehime vam, ako to ne sturite! Strašno pred Bogom, Cerkvijo ino Deželstvom se vi pregrešite! Zakaj, ako ste hotli življenje njim vneti, morate tudi za njih pošteno zrejenje skrbeti. Pleme pokončajte, ki slab zarod imajo; kaj pa z vami Bog? Teško, vem, teško de vam je vse to dopolniti, dokler per

vas zdaj časa, zdaj vednosti ni otrokom vse to sturiti. Al kar starši sami ne zmorete, šola vam perpomore. (NŠAM, Slomšek IV A, 18)

Slomšek je svoj nadpovprečni čut za pravičnost posebno razvidno izkazal kot nadžupnik v Vuzenici, ko je v civilnem pravnem boju branil pravice Cerkve: ker je vedel, da je pravica na strani župnije, je znal uspešno izpeljati dolgotrajen primer neurejenega razmerja s puhenštajnskim baronom Georgom Kometterjem.¹³ Zaradi nazornosti navajamo daljši Kovačičev zgoščen prikaz zapletene zadeve:

Vuzeniška župna cerkev je imela precejšnjo gosposčino z več podložniki in nižjo sodno pravico. Upravo te gosposčine, ki je bila glavni vir dohodkov za župnijsko cerkev, si je okoli leta 1813 prilastil puhenštajnski graščak Kometter. Tako je nastalo nenaravno razmerje; nadžupnik je moral državni oblasti predlagati cerkvene račune, z glavnimi dohodki je pa razpolagal graščak v kvar cerkvi. Okrožni urad v Celju je to priznal in že leta 1833 odkazal nadžupniku kot predstavniku zaščitne oblasti nad vuzeniško cerkvijo upravo cerkvene gosposčine. Proti temu je graščina vložila priziv na namestništvo (gubernij) v Gradcu, ki pa ga je odbilo in z odlokom 10. februarja 1836, št. 732, prisodilo nadžupniku upravo gosposčine. Nato je graščak prijavil priziv na dvorno pisarno. Dejansko tega priziva ni vložil, dosegel je pa vendar, da se je izvršitev namestniškega odloka odložila in je končno vsa zadeva zaspala. Po več kot štiriletnem zavlačevanju je Slomšek 29. januarja zaprosil okrožni urad v Celju, naj se vendar že izvrši gubernijski odlok iz leta 1836 in uprava gosposčine izroči nadžupniku. Okrožni urad je nato ukazal izročitev in kot izvršitelja določil slovenjegraškega javnega notarja Rajmunda Neunerja. Ta je za izročitev določil dan 1. junija 1840. Graščak pa je znal to preprečiti, češ da za to sedaj ni časa. Odpeljal se je 1. junija v Gradec, graščinskim uradnikom pa je naročil, naj člane komisije, če pridejo v graščinsko pisarno, vržejo

13 Akti o tej zadevi in še več podobnih glede drugih beneficijev raznih cerkva se nahajajo v NŠAM, Slomšek XXIII – C (okoli 150 dokumentov); pa tudi v NŠAM, Slomšek XXXVI – tukaj so dopisi s škofijskim ordinariatom o teh zadevah. Vse to kaže, da pri Slomšku ni šlo za ravnanje iz principa, ampak da je bilo stanje na področju cerkvenih beneficijev zares alarmantno, in to v očitno materialno škodo župnij. Kar je zahtevalo večje neposredne prispevke vernikov, čeprav naj bi se takrat župnije v glavnem materialno upravljale z beneficiji, ki so jim bili prav v ta namen zagotovljeni ob ustanovitvi.

na cesto. Komisarju Neunerju in nadžupniku pa je pisal drzno in žaljivo pismo in odrekel izročitev. Takoj 2. junija je Slomšek vložil na okrožni urad ponovno nujno zahtevo, naj se stvar vendar uredi, obenem pa zahteval, naj graščak povrne stroške, ki so nastali po njegovi krivdi zaradi zavlačevanja. Na vrnitev stroškov okrožni urad ni pristal, pač pa je Neunerju naročil, naj za izvršitev določi kak drug dan. Določen je bil torej 3. avgust. Medtem pa je graščak 20. junija 1840 vložil priziv na nadomestništvo, dasi je to že leta 1836 izdalo svoj odlok. S tem se je izročitev zopet zavlekla za nedoločen čas. Obenem je graščina skušala doseči, da se obnovi ves proces in razveljavi rabsodba namestništva iz leta 1836. Ker na povrnitev stroškov okrožni urad graščaka ni hotel obsoditi, je ta dobil še več poguma, da kljubuje višjim oblastem in zadevo zavlačuje. Šele 9. decembra 1840 je okrožni urad naznanil, da je namestništvo priziv zavrnilo in odbilo prošnjo za obnovo procesa, ker je zadevni gubernijski odlok iz leta 1836 že zdavnaj pravnomočen. Nato je komisar Neuner določil 8. januar, ko bi se imela izvršiti izročitev cerkvene gosposčine. Graščak je zopet znal vse prevreči. Vložil je priziv na dvorno pisarno. Zopet je morala počivati vsa zadeva, dokler ne bi prišla rešitev. Graščak je skušal z večnimi prizivi utruditi nadžupnika, komisarja in okrožni urad, da bi se končno naveličali teh pravnih in pustili vse pri starem, kakor si je on želel. Toda pri možu tako jeklene volje, kakor je bil Slomšek, se je oblastni graščak vračunal. Ko je izvedel, da je graščak napravil priziv na dvorno pisarno, je takoj 7. januarja 1841 tudi sam napravil priziv na isti naslov. Ta vloga je bila ugodno rešena. Slomšek je popolnoma zmagal. Graščak je sicer nekaj časa še zavlačeval izročitev in vlagal prizive proti izvršitvi višjih odlokov, pa ni nič pomagalo. Končno je bila 30. oktobra 1841 izročitev izvršena in napravljen o tem zapisnik. (1962, 142–144)

Vsekakor se je Slomšek zavedal, da je lahko kdaj v svoji vnemi po pravičnem ravnanju tudi trd v odnosu do koga. Vendar je tako ravnal zavestno, ker je menil, da je v dani situaciji tako bilo pravično. To se je pokazalo največkrat ob slovesu, ko je to tudi priznal, se opravičil, a tudi razložil razloge za tako držo. To lahko opazimo pri njegovem ravnanju že v službi spirituala v bogoslovju, nato pri odhodu iz Vuzenice, kakor tudi kasneje

v dobi škofovanja. Kot primer, iz katerega je zaznati njegovo držo, navajamo odlomek iz pridige, ki jo je imel pri slovesu iz Vuzenice na Miklavževo leta 1844:

Tretjo zamero imajo tisti kmetje, ki po stari navadi vsakega gospodarja sovražijo, ki ima kaj od njih terjati. Ino takih veliko sim imel tudi jaz. Slišal sim na svoja lastna ušesa, de sim odrtnik; marsikdo me je zaklel, ino je vesel, de me v prihodno več svojiga gospoda imel ne bo. Res je, de sim marskoga lahko terdo imel, pa zaupam, de ne po krivici. Ako gospodar svoje družine ojestro k delu ne pri-ganja, ako jim vse pusti – pohajati ino poležavati, dokler mu streha iz hiše izkaple, okni potrapani, otroci razcukani, pravite: to je slab gospodar. Še slabši, nemarnej je fajmošter, ki svoje farmane brez vse skerbi pusti, de hiša božja oboža. Glejte, za božjo čast sem se vpiral, pa vas dopolniti svoje dolžnosti persilil. Ako kdo misli, de sim mu vzel, naj pomisli, de bo tukaj ostalo, ino mi nikar ne zameri. – Pa tudi vam, vi faroški ino cerkveni kmetje, mislim, de nisim krivice storil, ako sim se za pravico poskušal; ino, ako kdo ve za kako krivico, prosim, naj pride ino me prepriča, rad mu bom, kakor premorem, desetkrat povernil. – Ako se vam je pa hudo zdelo plačvati, pozabite mene, ino ne pomnite me, de se v miru Gospodovem ločimo. (NŠAM, Slomšek IX, 38)

Slomšek je živel v času, ko je bil odnos med judovstvom in krščanstvom še zelo hladen, če ne celo sovražen. Zato lahko tudi njegov odnos do Judov, vsaj v teoretičnem smislu, označimo za zelo razumnega, saj se je s svojo duhovno teološko intuicijo glede tega odnosa zelo približal smeri drugega vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora. Gojil je spoštovanje do Judov, ki so ostali zvesti Jahveju, saj so živa predpodoba novozaveznega Božjega ljudstva, in do velikih osebnosti v Stari zavezi, ki s svojo vero in živim odnosom z Jahvejem svetijo tudi danes. (Turnšek 2020, 181–200)

3 Srčnost

Srčnost je npravna krepost, ki v težavah zagotavlja trdnost in stanovitnost v prizadevanju za dobro. Srčnost nam krepi odločnost v upiranju skušnjavam in premagovanju ovir v npravnem življenju.

Krepost srčnosti napravlja človeka sposobnega za premagovanje strahu, celo strahu pred smrtjo, za prestajanje preizkušenj in preganjanj. Srčnost pripravi človeka, da gre prav do odpovedi in celo do žrtvovanja svojega življenja, ko je treba obraniti pravično stvar. (KKC, 1808)

V krščanski zavesti je krepost srčnosti odličen protipol strahu, ki ima lahko mnogo izvorov, a nobeden ni v Bogu. Strah sicer človeka hromi v reakcijah ali pa ga požene v brezglavi beg, nasprotno pa ga srčnost ohranja na okopih duhovnega boja. Pri tem se ne zanaša na lastne moči, marveč se z zaupanjem zanaša na Božjo pomoč. V tej drži je sposoben Bogu ponuditi svoje sodelovanje, četudi to predvideva veliko odpovedi in napora. Moč, ki v takšnih primerih pride do izraza, je dar Svetega Duha. V tem je tudi razlika med krepostjo srčnosti in naravnim pogumom nekaterih ljudi, na primer vojakov. Ti zaupajo sebi in svoji sposobnosti, krepost srčnosti pa korenini v zaupanju Bogu.

Ta krepost omogoča, da človek iz ljubezni do Boga in z zaupanjem vanj izpelje težavne stvari in je sposoben prenesti huda nasprotovanja. Tudi to svetlečo perlo, kakor je kreposti imenoval sam, najdemo v krepostni obleki škofa bl. Antona Martina Slomška. Predstavili bomo nekaj primerov.

Že v rosnih mladosti se je Slomšek moral soočiti z bolečo izgubo najprej matere, nato še očeta, kar mu je kot prvorojencu prineslo poleg bolečine še veliko težo odgovornosti za dom z brati in sestrami. Slomškov novomašni pridigar Prašnikar je že v novomašni pridigi izpostavil prav Slomškovo herojsko srčnost, ki se je pokazala že v tistih zanj osebno tako turbulentnih mladostniških časih.

Tudi ti si občutil hude čase in pomanjkanje, ni se ti dobro godilo. Najhujše pa je zate bilo sporočilo, ki sem ti ga prinesel v Celje. Anton, ti veš, katero sporočilo mislim. Spomniš se tiste ure, ko sem pripotoval k tebi in ti z veliko žalostjo povedal, da nimaš več matere, da jo boš spet videl na sodni dan, ko bo vstala od mrtvih. Zdaj pa sem jaz pokopal njeno truplo, ki te je devet mesecev pod srcem nosilo, te na prsih dojilo, in ga prepustil črvom v jed. Kaj je lahko hujšega, bolj žalostnega za sina, ki najde v materi vso svojo tolažbo, vse veselje. Toda počasi! To še ni vse. Božja previdnost je v nekaj

letih poklicala s tega sveta tudi tvojega očeta. Postal si popolnoma zapuščen. Nikogar nisi imel razen Boga v nebesih in doma polno hišo majhnih bratov in sester. Postal si popolna sirota. Sam zase nisi mogel skrbeti, pa bi moral še za svoje brate in sestre. Bil si kakor drugi Job, na katerega so prihajale le nadloge, žalost in križi. Zdaj si sicer en cilj dosegel. Toda ne misli, da je tvojih težav konec. Nič manj jih ni kot do sedaj. Zdaj se šele prav začnejo! (Primc 2011, 58)

Praktično vsi, ki so sodelovali s Slomškom, tudi z nemško govorečega področja, so mu priznavali redko sposobnost grajenja dobrih odnosov in uresničevanja včasih skoraj nemogočih človeških dejavnosti, in to v dokaj težkem času. To potrjuje, da je razvil ne tako splošno mero kreposti srčnosti, ki mu je pomagala preko marsikdaj težkih osebnih in javnih okoliščin. Praktično ni bilo ovire, ki bi Slomška zaustavila v njegovi apostolski vnemi: ko je šlo za odrešenje njegovih vernikov, je kazal izredno moč in neizčrpno energijo. To dokazuje tudi javno priznanje, ki je nastalo takoj po njegovi smrti v časopisu *Das Vaterland*, kjer avtor priznava, da je Slomšek med ljudmi veljal praktično za čudodelnika, saj se je zdelo, da se omejena sredstva škofije v njegovih rokah pomnožujejo in da mu je uspelo zagnati mnoge dejavnosti v dobro svojih vernikov. Ob tem naj bi napori, ki jih je v to vlagal, presegali človeške moči. Tudi najbolj oddaljene kraje je v šestnajstih letih večkrat obiskal, čeprav so bili takrat dosegljivi le z volovsko vprego in peš. Njegov prihod je bil zato vedno praznik za ljudi. (Ott 1862, 242)

Med sadove Slomškovih gorečnosti lahko štejemo tudi njegovo neumorno delavnost. »Iz ljubezni do Boga in do bližnjega pa iz gorečnosti za vzvišeni poklic je izvirala njegova neutrudljiva delavnost, ki je najbrž poleg bolezni tudi pripomogla, da so mu človeške moči predčasno opešale. Nikdar ga nihče ni videl brez dela, bodisi doma ali na potovanju. Njegovo načelo je bilo: Delajmo, dokler je čas, počivali bomo v grobu.« (Kovačič 1962, 302) V svojem »redu za škofovsko življenje« si je zapisal še drugo vodilo: »Delaj – ne to, kar je prijetno, ampak kar je najbolj potrebno.« (Slomšek 1999, 39)

Svojo srčnost za Božje stvari in za stvari Cerkve je Slomšek pokazal tudi v primeru, ko ga je praški nadškof kardinal Schwarzenberg prosil, naj mu priskoči na pomoč kot apostolski sovizitator benediktinskih samostanov v avstrijski monarhiji, kar mu zaupal papež Pij IX. leta 1852. Slomšek

je bil leta 1851 po hudi bolezni, ki je bila skoraj smrtna, telesno zelo oslabeled, zato je to povedal tudi kardinalu, a dodal, da bo vendarle sprejel, če bo vseeno vztrajal. Kardinal se je očitno dobro zavedal kočljivosti tega poslanstva in da bo težko našel primernejšega škofa za to delo, zato ni popustil v svoji prošnji. Tedaj je bilo na tem področju 19 benediktinskih samostanov, zato je Slomšek predlagal, da bi si kardinal izbral vsaj tri sovizitatorje. Čeprav je kardinal ta predlog sprejel, se je postopno izkazalo, da je bila naloga vstopiti v benediktinske samostane, ki so bili vsi po vrsti potrebni reorganizacije in prenove, tako delikatna, da si je ni upal sprejeti noben drug škof v takratni monarhiji. Tako je v letih 1856 in 1857 Slomšek sam vizitiral 16 samostanov. In to kljub temu, da sta v tem času poleg rednega dela v škofiji že potekala tudi težavno in obsežno delo za preureditev mej lavantinske škofije, kar je zadevalo tudi sosednje škofije, ter prestavitev škofovskega sedeža iz Šent Andraža v Maribor. Da je to poslanstvo od Slomška zahtevalo praktično nadčloveške fizične in psihične napore, je več kot razvidno. A s srčno močjo, ki jo je dobival od zgoraj, je to zmožel. Brez kreposti srčnosti mu to nikakor ne bi moglo uspeti.¹⁴

Kosar, ki je vse to spremljal od blizu, je situacijo takole opisal:

Ni mogoče opisati telesnih težav, ki mu jih je povzročala vizitacija samostanov, ker mu pri bolečinah v trebuhu ni bilo nič tako mučno in škodljivo kakor veliko dolgotrajnega sedenja. Če zdaj pomislimo na številna in tako dolga potovanja, zlasti naporene poti čez hribe v Salzburg in na Tirolsko pri včasih zelo neugodnem vremenu – potem pa samo vizitacijo, pri kateri je takoj po opravljeni maši imel konsideracijo, nato pa je ves dan, razen za obed in kratkega počitka po njem, nadaljeval skrutinij, ki se je zvečer spet končal z enourno konsideracijo, in šele po večerji je zmolil svoj oficij: tako bomo kolikor toliko mogli presoditi, kakšen je bil njegov telesni napor.

Še večje pa so bile duhovne težave. Saj se je bilo treba z njemu povsem neznanimi osebami najrazličnejše starosti, narave, znanstvenega in verskega profila pogovarjati o najresnejših rečeh – v nekaj dneh je bilo treba dobiti kolikor mogoče popolno in zvesto

14 Tozadevna dokumentacija se nahaja v NŠAM, Slomšek XXXIII-B, 1–27.

podobo vseh krajevnih, hišnih in osebnih razmer in pravilno dojeti gmotno, znanstveno in asketsko plat samostana. Vse to mu je bilo namreč potrebno, da so njegove konsideracije lahko bile praktične in so obrodile sadove, še bolj pa, da je v poročilu o vizitaciji – vedno ga je pisal zadnjega dne, ki je bil najnapornejši – lahko izrazil vse tiste reformne predloge, ki jih je po Bogu in lastni vesti spoznal za potrebne in koristne. Saj je vedel, da ima službo, ki je enako usodna za Cerkev in državo, v njej bi bili prevelika popustljivost ali strogost enako kvarni, hkrati pa mu nalaga veliko odgovornost pred Bogom. Delal je vse, kar je mogel, da je svojo službo opravljal vestno in v duhu Cerkve. (2012, 335–336)

4 Zmernost

Zmernost je npravna krepost, ki brzda privlačnost naslad (ugodja) in daje ravnotežje pri uporabi ustvarjenih dobrin. Zmernost usposablja voljo za gospodstvo nad nagoni in ohranja teženja v mejah dostojnosti in poštenosti. Zmeren človek usmerja svoje čutne težnje k dobremu, ohranja zdravo razsodnost ter »se ne ravna po svojem poželenju in po svoji moči, da bi sledil pohlepu svojega srca«. (KKC, 1809)

Krepost zmernosti lahko v življenju Cerkve prepoznavamo vse od prvih skupnosti naprej. Dokaj hitro so se izoblikovali tako imenovani evangelijski sveti: pokorščina, ubožstvo in čistost, ki v osnovi veljajo za vse kristjane, v obliki dodatne zaobljube pa za redovnike. Evangelijski sveti pokažejo na tri temeljna področja človekovega življenja, kjer naj bi bila zmernost vedno aktualna: primerno uveljavljanje svoje volje, zmerna uporaba vseh dobrin in čisto življenje spolnosti. Gre za področja, ki so zaradi velikega ugodja, ki ga nudijo, lahko hitro izpostavljena raznim zlorabam, te pa ne pomagajo človeku pri doseganju cilja in smisla življenja, ki je v življenju ljubezni, usmerjenem v odrešenje.

Kreposti zmernosti je Slomšek dajal veliko pozornosti že od mladih let, zlasti pa od duhovniškega posvečenja dalje. Dejansko se lahko človek le z njeno pomočjo osvobodi gospodovanja strasti in z gotovostjo napreduje po poti doseganja večne nagrade. Zato ne preseneča, da v njegovem

duhovnem vodilu *Mihi Sancta et Cara* kar mrgoli spodbud in določil, ki naj bi mu v duhovniškem življenju pomagali dosegati in ohranjati obvladanost na vseh treh omenjenih področjih. Kot primer navedimo *Molitev za čistost* in *Sredstva za ohranitev* čistosti:

Jezus, ljubitelj čistosti, prvak vseh pastirjev, svojim naslednikom si obljubil vse, karkoli bodo prosili Očeta v tvojem imenu. Podeli mi, prosim, dar zdržnosti in čistosti. Zaradi nebeškega kraljestva sem obljubil živeti zdržno in čisto, da bi lahko vneto in z nedeljivim srcem služil tvoji Cerkvi in tako postal tebi podoben. Zavedam se, da je to težko breme; vem tudi, da je duh voljan, toda meso je slabo, vendar zaupam tvojim obljubam: »Kdorkoli je zapustil ženo ali otroke zaradi mojega imena, bo prejel stokratno in dobil v delež večno življenje.« Amen.

1. »Blagor čistim v srcu, ker bodo Boga gledali.« Jezus.

Popolna predanost v Jezusovo ljubezen.

Poživljanje čistosti naj bo molitev, dihanje duše.

2. V hujših skušnjavah in nečistih predstavah je rešitev v begu pred ženskami.

3. Post je hladilo žgoče poželjivosti. Post je krepčilo duše, smrt krivde, temelj čistosti. Ambr.

4. Študij slovenščine kot drugotna zaposlitev, da se ne bi iz brezdelja porodila poželjivost.

5. Molitev, »kajti nihče ne more biti zdržen, če mu tega ne podeli Bog« (Mdr 8). (10–11)

Od njegovih kaplanskih let so bila njegova zadržanja glede zmernosti vedno jasna in trdna tako glede sebe samega kot tudi v oznanjevanju. Iz Slomškovega pastoralnega dnevnika (zlasti za leto 1826) izvemo, da je že kot kaplan na Bizeljskem s prižnice in v spovednici naslavljal osnovne

stranpoti, ki so se razpredle med župljani: predvsem neprimerno uživanje alkohola, nečistost, sovraštvo, pravdanje in bahanje (NŠAM, Slomšek III, 1).

V pridigah je večkrat spodbujal starše, da naj otroke v zmernosti vzgajajo, saj je to za vse njihovo življenje odlična dota. V *Šolski pridigi* 6. novembra 1825 jih je na Bizeljskem takole poučeval, beseda pa mu je kar samodejno stekla v rime:

Kakor po meri piti in jesti človeka živi,
tok njega nezmera kazi;
v mladosti se morjo otroci na mero navaditi,
le po meri zamorejo zdravi odrasti.
Kakor se od mladih nog navadijo,
tok večdel ostanejo:
pojedeži, pijanci, lenuhi,
ako so zmiram bli polni trebui,
zakaj stara navada železna podkuv.
Stareši morajo otroka že vaditi
si v mladosti jesti in piti perkratiti. (NŠAM, Slomšek IV A, 18)

Dokaz, da je Slomšek v herojski meri živel krepost zmernosti tudi sam, je dejstvo, da je bil izredno zahteven do samega sebe, tako da je bilo njegovo življenje resnično zmerno, polno odrekanja, v marsičem podobno življenju asketskih svetnikov. Kot spiritual v celovškem bogoslovju je malo spal, saj je noči posvečal drugemu delu, na primer popravljanju nalog s tečaja slovenščine, ki ga je vodil.

Spal je na slamnjači, sam si je pospravljajal posteljo; redko je zajtrkoval, pil malo vina in nič kave. Pogosto je preskočil tudi večerjo in jo namenil bolj potrebnim bogoslovcem. Njegova obleka, čeprav čista in dostojna, je bila vendar preprosta in skromna. Vodil je osebno evidenco prilivov in odhodov dohodkov, in leto je po navadi končal z uravnoveženima stranema ali celo v minusu. Veliko je potrošil za študente v tiski in za knjige, pomagal je tudi sorodnikom. (Kovačič 1962, 77)

Tudi kot škof ni prenehal z zmernim načinom življenja, še naprej je to krepost krepil sam in jo tudi zavzeto oznanjal vernikom. Odsev tega zadržanja

najdemo tudi v Slomškovem znanem pastirskem pismu *Svetla resnica v zmešani svet* iz revolucionarnega leta 1848:

Boste rekli: škof lahko govori, ker pri nadevani mizi sedijo, se v kočiji vozijo in ne vejo, kako nam ubogim kmetom je. Oh, preljubi, če to mislite, mene, svojega škofa, ne poznate. Tudi mene je kmetiška mati povila in na slamo položila. Do trinajstega leta sem ubog hlapčič bil. Prešibek za plužiti sem oraču gonil, sem mlatil in kosil, ter sem si kakor vi zmesnega kruha užil. Pa vam povem, da sem bil bolj zdrav in vesel, kakor sem zdaj na škofovem sedežu. Dobro vem za vaše težave, pa tudi za svoje. Peljem se res z dvema konjema; ali ne zame, ampak za vas, da prehitro ne oslabim in vas laže obiščem, ker vas imam veliko obiskovati. In čeravno konjev nimam, bom pa ob palici prišel, dokler bom mogel; in če opešam, boste vi po mene prišli in me od fare do fare nesli. Tega se ne bojim. Res da imam gosposko mizo, pa ne samo zase, ampak več za druge gospode, ki mi pomagajo in me obiskujejo ter morajo po svojem stanu živeti kakor vi po svojem. In čeravno to izgubim in bom moral kakor vi zmesni kruh zopet jesti, se tudi tega ne bojim, ampak le samo enega se najhujše bojim: da bo mojih dragih ovčic veliko pogubljenih, posebno zdaj v teh nevernih časih, kadar hudi duh svojo obilno žetev ima. (NŠAM, Slomšek XXVIII-B-1; Kosar 2012, 244–245)

Slomšek se je pri gojenju kreposti zmernosti zgledoval najbolj pri sv. Frančišku Saleškem. Tako v Šent Andražu kot v Mariboru je imel v stolnici svoj prostor, kjer se je pogosto ustavil v molitvi, da bi počastil Najsvetejše. In mnogi so opazili, da se je tam vedno nahajalo delo sv. Alfonza Ligorija *Obiski presvetega Zakramenta* in ob njem tudi *Filoteja* sv. Frančiška Saleškega. Slednjega je Slomšek želel posnemati tako v gorečem vodenju škofije kot tudi v osebnem duhovnem življenju. Njegov življenjepisec, ki ga je dobro poznal iz neposrednega doživljanja, je v življenjepis vključil tudi naslednji zapis.

V zadnjih letih življenja je med nekim neprijetnim in nadležnim razpravljanjem nekaj ostro odgovoril enemu od svojih svetnikov; vendar je ta odgovor veljal le stvari sami. Ampak tudi to je zadostovalo, da je vznemirilo njegovo nežno vest. Že popoldne

je poiskal domnevno užaljenega, s prijaznim nasmehom stopil k njemu in rekel: »Morava se spet pobotati, zakaj pisano je: 'Sonce naj ne zaide nad vašo jezo.'« Na sprehodih je pogosto s potrtnim srcem potožil prijateljem, da se je pri tem ali onem ukoru spet dal zapeljati k nekaj ostrim besedam, čeprav dostikrat sploh ni bilo res. Bilo je opazno, da mu v takih trenutkih dobro dene, če mu kdo pove nekaj tolažilnih besed. Mislimo, da se ne motimo, če izrazimo mnenje, da ga je ravno strah, ker ni hotel zbuditi tega nevarnega notranjega sovražnika, precejkrat gnal predaleč v krotkosti in obzirnosti do pregrešnikov. Če je kdo pripomnil, da je bil v tem ali onem primeru preveč obziren, je rekel: »Držim se načela svetega Frančiška Saleškega. Bogu je lažje polagati račune zaradi prevelike blagosti kakor zaradi prevelike strogosti.« Zdi se nam verjetno, da ga je ravno enakovrstnost naravnih nagnjenj vlekla k posebnemu češčenju tega svetnika. (Kosar 2012, 352)

Med sv. Frančiškom Saleškim in Slomškom lahko glede zmernosti odkrijemo še druge podobnosti. Mednje spada gotovo izbira in oprema sobe, v kateri je prebival; zlasti po preselitvi v Maribor je bival v sorazmerno majhni in neugledni sobici, podobni skromni meniški sobi. Zelo očitna je bila njegova zmernost v hrani, kar je zaradi zdravja in opozoril zdravnika nekoliko ublažil v zadnjih letih svojega življenja, zlasti v Mariboru. (Kosar 2012, 355–356) Za zelo zmerne v vsem, zlasti v hrani, pijači, spanju (v svojem redu si je določil 8 ur pozimi in 7 ur poleti, a v resnici je spal precej manj, in to nikoli v pernati, mehki in topli postelji), tudi praznovanju, je Slomška označil tudi njegov dolgoletni domači strežnik Matija Rebernak, ki je po Slomškovi smrti v njegovi postelji odkril pripomoček za bičanje. To je razkrilo, da je do svoje zmerne in obvladane držbe prišel z veliko mero zatajevanja, kar potrjuje več Slomškovih izjav, da se mora močno boriti proti svoji impulzivni naravi. (Kovačič 1962, 305) To strežnikovo odkritje pa je potrdilo, da je Slomšek resno jemal, kar si je zapisal že v *Mihi Sancta et Cara*. V tem vodilu najdemo tudi, da si je med nujna sredstva duhovnega življenja postavil tudi post ob petkih skozi vse leto in vsak petek pred spanjem »disciplino« (12), kar pomeni v takratni ascetiki bičanje. Dejstvo, da je uporabljal tudi to sredstvo duhovnega boja, čeprav takrat ni bilo več nekaj povsem običajnega, danes pa je sploh že povsem

izginilo, nakazuje njegovo radikalnost v boju za kreposti in trdno odločenost, da prvotno odločitev svetega življenja, vsaj kar se njega tiče, izpelje do konca.

O različnih Slomškovih krepostih in tudi o zmernosti so pričale mnoge priče v škofijskem delu procesa za njegovo beatifikacijo. Kot primer navedemo duhovnika Karla Kumra (*1870), ki je med ljudmi zbiral ustno izročilo o Slomškovem krepostnem življenju in je 10. januarja 1936 pričal v procesu, kjer je posebej izpostavil »njegovo trdno in izredno vero« ter »da je bila nenavadna in večja kot pri drugih tudi njegova zmernost« (CpPo, 227–242).

Sklep

Z izbranimi vpogledi v Slomškovo življenje in nekaj izbranimi pričevanji smo predstavili njegovo življenje kardinalnih kreposti v herojski meri. To so z veliko intuitivno gotovostjo izrazili že duhovniki, zbrani v »Unio apostolica Lavantina«, s pismom (22. 3. 1926; CpPdil, 84–89) lavantinskemu škofu Karlinu, v katerem so izrazili svoje trdno in osnovano prepričanje o krepostnem življenju škofa Slomška, ki je temeljilo na trajnem prizadevanju za dosego herojskih stopenj kreposti. Po njihovem je trajno napredoval v duhu vere, čistosti, ponižnosti, uboštva in pokorščine ter gojil duha zatajevanja, odrekanja sebi, rasel v gorečnosti v ljubezni in trdni pobožnosti.

Po dolgotrajnem procesu (od 1925 do 1996) je tudi Kongregacija za svetnike pozitivno sklenila svoje ugotavljanje herojske stopnje kreposti v življenju Slomška in glede tega izdala 13. maja 1996, tik pred prvim obiskom sv. papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji, *Decretum super virtutibus*, ki ga je zaključila takole:

Facta demum de hisce omnibus rebus Summo Pontifici Ioanni Paulo II accurata relatione per subscriptum Pro-Praefectum, Sanctitas Sua, vota Congregationis de Causis Sanctorum excipiens, mandavit ut super heroicis Servi Dei virtutibus decretum conscriberetur.

Quod cum esset factum, Beatissimus Pater declaravit: *Constare de virtutibus theologalibus Fide, Spe et Caritate tum in Deum*

tum in proximum, necnon de cardinalibus Prudentia, Iustitia, Temperantia et Fortitudine eisque adnexis, in gradu heroico, Servi Dei Antonii Martini Slomšek, episcopi Lavantini, in casu et ad effectum de quo agitur.

Od razsvetljenstva in moderne naprej je bilo razmišljanje o krepostnem življenju na splošno nekoliko odrinjeno, kar ni pozitivno vplivalo na življenje v krščanskih skupnostih. V ospredje je bil postavljen razum, kakor da bi bilo mogoče znanstveno programirati moralno življenje; človekovo strastnost so želeli razumeti zelo mehanicistično; v kantovski perspektivi so to, da je človek subjekt čustev in strasti, marsikje dojemali kot bolezen duše. Strasten odgovor v dobrem in slabem je najmočnejši na kulturnem nivoju, kadar je sistematično gojen in s tem vtisnjen v kolektivno imaginarno. Učinkovito mu lahko stopi nasproti le krepost modrosti. (Cucci 2022, 227–229)

Kriza moderne se je na tem področju hitro pokazala, saj so se začela množiti in vedno bolj precizirati pravila obnašanja, kajti etičnih načel, ki jih je že Aristotel dojemal kot umetnost dobrega in lepega življenja, ni mogoče utemeljevati zgolj na racionalni ravni, ampak le znotraj različnih tradicij. V sodobnosti se razprava o krepostih omeji v glavnem na pravičnost v njeni politični razsežnosti; povezava z ostalim krepostmi večinoma izostane, čeprav prav te vzgojijo človeka, da more uresničevati pravičnost onkraj zgolj normativnih, zakonskih določil in celo prisilnih sistemov. Na nujnost ponovnega razmisleka o krepostih kažejo ugotovitve, ki vse pogosteje govorijo o dobi »po krepostih«. ¹⁵ Kajti krepost ni le neka pridobljena avtomatska navada, ampak je pozitiven »habitus«, ki zadeva celotno osebo s psihološkega, moralnega in duhovnega vidika; gre torej ne le za teorijo, ampak tudi za praktično življenje. Krepost je sad spoznanja in vzgoje obenem ter omogoča trajen način dobrega življenja, in ne le občasnih ali naključnih odločitev. S krepostmi vodi človek svoje življenje tako, da dosega svoj presežni namen, tudi z odrekanjem egoizmu, s tem pa dosega svobodo in izkuša pristno ugodje. Prav to dokazuje tudi Slomškovo življenje, ki je bilo kljub mnogim težavam in naporom polno veselja.

15 Pomembno delo, ki osvetljuje to problematiko, je Alasdair MacIntyre, *Dopo la virtù: Saggio di teoria morale* (Rim: Armando, 2007).

Ker pa človek nosi hrepenenje po polnosti življenja v sebi kot stvariteljski dar, je premislek o krepostih, ki omogočajo to hrepenenje tudi udejanjiti, vedno znova mogoče obnoviti. To dokazuje tudi prebujeno zanimanje za kreposti v zadnjem obdobju, kar prinaša s seboj tudi ponovni zagon premisleka o moralnosti in njenem pomenu zlasti za skupnostno razsežnost človeka (Cucci 2022, 230–231). S tem odpiranjem področja razmisleka o krepostih je vsekakor spet dana nova možnost, da teologija odgovori na aktualna in akutna vprašanja, ki se zastavljajo ob rastoči agresivnosti posameznikov in družbe kot celote, ob odpiranju vprašanj o teoriji spola in drugih držav v odnosu do spoštovanja vsakega človekovega življenja od spočetja do naravne smrti.

Vedno bolj se zavedamo, da ne živimo samo v dobi hitrih sprememb, ampak tudi v spremembi dobe, kar pomeni, da se kulturna dojemljivost v človekovi zavesti že nekaj časa spreminja. Če je zadnja stoletja prevladovalo dožemanje na osnovi razumskega spoznavanja, se že nekaj desetletij (od tako imenovanega pojava »new age« dalje: po 1960) kažejo spremembe v smeri, da se dožemanje ljudi začne napajati tudi v bolj iracionalnem okolju, v katerem je temeljni način spoznavanja simbolna govorica. S kulturnega vidika bi lahko govorili o simbolnih in razumskih dobah ali pristopih. S tega gledišča je pred nami epohalna sprememba v smeri bolj simbolnega, celostnega dožemanja. Pri tem je pomembno, da spremembe ne ocenjujemo vrednostno, kajti zgodila se bo, kot se je v preteklosti, ampak da se je zavedamo in jo upoštevamo tudi pri iskanju odgovorov na krize, ki se kar vrstijo. Da bi razumeli naš današnji položaj, je treba upoštevati tudi teološko hermenevtiko procesov v kulturi in družbi. Ti procesi seveda vključujejo obdobja kriz. Nanje pa lahko gledamo skozi oči vere kot na izzive in priložnosti; niso samo izraz *kronosa*, saj se obdobjno vedno znova pojavljajo, ampak so tudi *kairos*, torej so del Božjega odrešenjskega procesa in s tem dejavnik zorenja na poti človekovega celostnega razvoja. Treba je razvijati fenomenologijo in hermenevtiko Božje navzočnosti v svetu, zlasti ob kriznih zgodovinskih dogodkih. Teološko razmišljanje o krepostih je lahko del iskanja odgovorov, saj te vključujejo elemente Božjega razodevanja, ki velja v vseh danostih. Življenje kreposti pa inkarnira v konkreten prostor in čas rešitve, ki vključujejo razodeto Božjo vizijo stvarnosti v danih okoliščinah.

Vsekakor nam razmislek in raziskava o božanskih in kardinalnih krepostih bl. Antona Martina Slomška lahko odkrivata pomembnost krepostnega oblikovanja življenja tako v osebnem življenju posameznika kakor v okviru družin, kjer se dogaja temeljna vzgoja novih generacij, in tudi v celotni družbi, ki se bo morala, če bo želela preživeti, vrniti h krepostnemu življenju. Več kot opozarjajo nas na to okoljski problemi in družbeni konflikti ter osebne tragedije, ki jih doživljamo.

Kratice

CpPdil	<i>Copia publica transumpti Processus diligentiarum</i>
CpPo	<i>Copia publica transumpti Processus ordinaria</i>
KKC	<i>Katekizem Katoliške cerkve</i>
NŠAM	Nadškofijski arhiv Maribor
S. th.	Tomaž Akvinski, <i>Summa Theologiae</i>

Reference

Arhivski vir

Nadškofijski arhiv Maribor, Fond Slomšek.

Ostale reference

- Cucci, Giovanni.** 2022. Le virtù cardinali: I pilastri della vita buona. *La Civiltà Cattolica* 173: 219–231.
- Gomilšek, Franc Ksaver.** 1928. Slomškove za-sluge in vrline. *Glasnik Presvetega Srca Jezusovega* 27: 120–122.
- Kosar, Franc.** 2012. *Anton Martin Slomšek knezoškoflavantinski*. Slomškovo zbrano delo 3/2. Celje; Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.
- Kovačič, Franc, ur.** 1930. *Arhiv za zgodovino in narodopisje*. Zv. 1. Maribor: Zgodovinsko društvo.
- . 1962. *Služabnik Božji Anton Martin Slomšek knezoškoflavantinski*. Ponatis. Buenos Aires: Baragovo misijonišče.
- Lendovšek, Mihael.** 1890. Antona Martina zbrani spisi. V: *Pastirski listi*. Celovec: Mohorjeva družba.
- Ott, Adalbert.** 1862. Anton Martin Slomschek, der treue Hirt. *Das Vaterland* 3 (19. October): 242.
- Primc, Aleš, ur.** 2011. *Jakob Prašnikar: Svetnikov učitelj in prijatelj*. Ljubljana: Inštitut za gospodarske in družbene študije.
- Simonič, Barbara.** 2020. Dialogske razsežnosti empatije pri Edith Stein. *Edinost in dialog* 75/2: 311–321. <https://doi.org/10.34291/edinost/75/02/simonic>.
- Slomšek, Anton Martin.** 1999. *Mihi Sancta et Cara*. Maribor: Slomškova založba.
- Špidlik, Tomáš.** 1998. *Osnove krščanske duhovnosti*. Maribor: Slomškova založba.
- Turnšek, Marjan.** 2000. Slomšek kot teolog v pastirskih pismih (1846–1862). V: Hanzi Filipič, ur. *Anton Martin Slomšek na Koroškem: Zbornik simpozija 26. in 27. novembra 1999 v Katoliškem domu prosvete v Tinjah*, 167–196. Celovec: Mohorjeva družba.
- . 2020. Slomškov odnos do judovstva. *Edinost in dialog* 75/2: 181–200.
- . 2022. Teološke kreposti bl. Antona Martina Slomška. *Bogoslovni vestnik* 82/4: 799–822.

Znanstvena knjižnica 66

Tanja Pate

Kronična bolezen v družini

Kronična bolezen pomembno poseže v vsakodnevno življenje posameznika in njegove družine. Bolezen se nepovabljen vrine pred osnovno nalogo staršev, partnerjev, sorojencev. Celotna družina se mora soočiti z izgubo možnosti, ki bi jih življenje predpostavljalo, spremeniti že vzpostavljene čustvene, miselne in vedenjske vzorce ter razviti nove, ki bodo omogočali prilagoditev na novo situacijo, nadaljnji razvoj in funkcionalnost.

Ljubljana: Teološka fakulteta, 2019. 112 str.

ISBN 978-961-6844-72-7, 11 €

Knjigo lahko naročite na naslovu:

TEOF-ZALOŽBA, Poljanska 4, 1000 Ljubljana;

e-naslov: **zalozba@teof.uni-lj.si**